

Lärarhandledning

Språk och erfarenheter

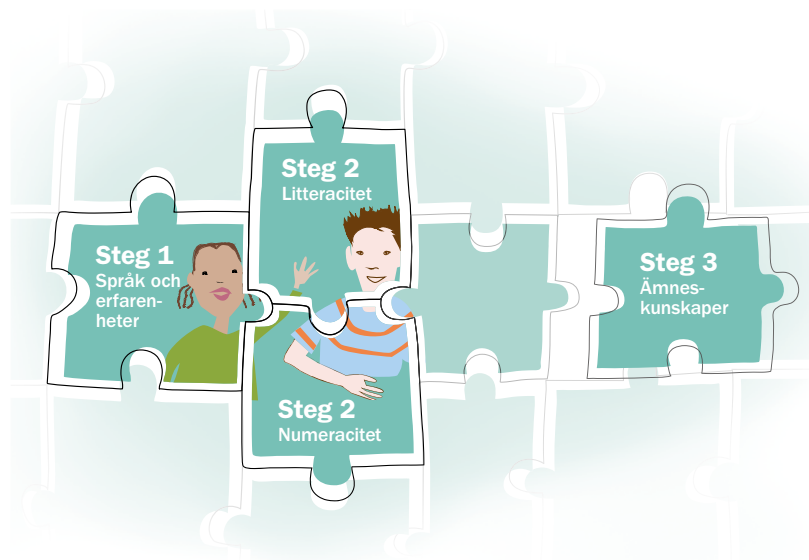
Steg 1

2

3

Det här är det första steget i kartläggningen av nyanlända elevers kunskaper. Steg 1 ger dig tillsammans med Steg 2 underlag för att bedöma i vilken årskurs och undervisningsgrupp en nyanländ elev i grundskolan eller motsvarande skolformer bör placeras samt hur tiden mellan de olika ämnena ska fördelas. Det hjälper dig också att planera undervisningen utifrån elevens kunskaper, förutsättningar och behov.

Information om kartläggningens alla steg finns i dokumentet *Information till rektorer och lärare om kartläggningsmaterialet och bedömning av nyanlända elevers kunskaper*.

Innan du genomför en kartläggning av en elevs språk och erfarenheter behöver du sätta dig in i hur materialets olika delar är uppbyggda och vad som är syftet med varje del. Utforma kartläggningen som ett samtal så att eleven inte upplever det som ett förhör eller ett test. Skolverket har filmer om kartläggning av nyanlända elevers kunskaper där du kan se hur ett samtal kan gå till. Filmerna hittar du i anslutning till materialet i bedömningsportalen.

Kartläggning i Steg 1 ger skolan en bild av elevens språk och erfarenheter, utifrån elevens och vårdnadshavares egna uppfattningar och beskrivningar. Samtalsunderlaget är framtaget med utgångspunkt i läroplanernas del 1 *Skolans värdegrund och uppdrag*.

”Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den ska främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper.”¹

¹ Förordning (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, förordning (SKOLFS 2010: 250) om läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall, förordning (SKOLFS 2010:251) om läroplan för sameskolan, förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall, samt förordning (SKOLFS 2010:255) om läroplan för grundsärskolan.

Material

Materialet för Steg 1 består av

- lärrarhandledning
- samtals- och dokumentationsunderlag
- kartläggningsprofil
- bilaga 1 – förteckning över skolans ämnen.
- bilaga 2 – kompletterande samtalsunderlag för elever med funktionsnedsättning.

Utgångspunkter för kartläggningen

Tid för samtalet

Samtalet är beräknat till högst 70 minuter inklusive tid för tolkning. Anpassa tiden till elevens ålder, erfarenheter och förutsättningar i övrigt.

Lärare med lämplig kompetens

Rektorn utser en lärare som ansvarig för samtalet. Läraren kan själv eller med stöd av tolk genomföra samtalet. Som ansvarig lärare både leder du samtalet och ansvarar för dokumentationen. Om flera lärare och en tolk deltar i kartläggningen klargör den som är ansvarig lärare rollfördelningen för eleven och vårdnadshavare i inledningen av samtalet.

I Information om tolkning och tolkar finns anvisningar för den som genomför ett kartläggningsamtal med tolk samt för den som tolkar.

Det är en fördel om den som genomför kartläggningen är en lärare som möter eleven i undervisningen efter kartläggningen. På så sätt kan läraren direkt anknyta till den information som kommit fram under kartläggningen och ta till vara den i planeringen av den fortsatta undervisningen.

Använd elevens starkaste språk

Det är önskvärt att kartläggningsamtal genomförs på elevens starkaste språk. Det kan vara elevens modersmål eller ett andra- eller tredjespråk som eleven har utvecklat i eller utanför hemmet.

Läs mer i Information till rektorer och lärare om kartläggningsmaterialet och bedömning av nyanlända elevers kunskaper

Utgå från elevens behov och förutsättningar

Kartläggningsmaterialet i Steg 1 är gemensamt för alla elever men samtalet kan bli olika för yngre och äldre elever. Generellt kan äldre elever ha lättare för att samtala om språkanvändning och sitt lärande. För en del elever kan det vara ovanligt och svårt att uttrycka tankar om sitt lärande och reflektera över hur de lär sig oavsett ålder.

Utgå från elevens behov och förutsättningar och vad eleven kan klara av, en del frågor kan du behöva formulera om så att eleven förstår. Om eleven har svårt att uttrycka sig muntligt kan hon eller han få svara skriftligt.

Om det uppstår något problem i genomförandet som gör att eleven inte kan komma till sin rätt avbryter du samtalet för att fortsätta när du har gjort anpassningar. Avbryt också samtalet om du märker att eleven känner sig pressad och fortsatt senare.

Elever utan skolbakgrund

Ibland kommer du att möta elever som inte har någon skolbakgrund. Tänk då på att ge exempel från andra sammanhang än skolan när du ska stötta eleven. Uppmuntra eleven när hon eller han berättar om till exempel vardagliga sysslor och var uppmärksam på vilka förmågor eleven visar genom dessa.

Anpassning för elever med funktionsnedsättning

Om eleven har en funktionsnedsättning som gör det svårt för henne eller honom att uppfatta och själv svara på frågorna i samtalet kan du ställa frågorna till vårdnadshavaren. I bilaga 2 *Kompletterande samtalsunderlag för elever med funktionsnedsättning* finns frågor som kan vara aktuella. Det kan vara lämpligt att en specialpedagog genomför eller medverkar i kartläggningen.

Mer information finns i *Anpassning för elever med funktionsnedsättning*

Samtal med elev och vårdnadshavare

Samtalet sker med eleven och om möjligt med elevens vårdnadshavare.² Det finns forskning som visar att det ofta kan vara bra om vårdnadshavare är med under samtalet, hon eller han kan ge information om eleven och få information om skolan generellt.³ Kartläggningssamtalet ger också en möjlighet att börja bygga en god relation till elev och vårdnadshavare. Därför ingår frågor om deras tankar om och förväntningar på skolstarten i Sverige.

Om vårdnadshavaren är med vänder du dig alltid först till eleven under samtalet. När eleven berättat det hon eller han önskar berätta kan vårdnadshavaren kanske ge ytterligare information. Men i vissa fall kan eleven känna sig begränsad när vårdnadshavaren är med, eller i högre grad kanske säga det eleven tror att vårdnadshavaren och skolan vill höra.

Genomförande

Förberedelser

Läs igenom alla delar av materialet. Det är bra om alla som arbetar med materialet går igenom det tillsammans för att få en gemensam bild av det.

Samtals- och dokumentationsunderlag

Samtals- och dokumentationsunderlaget består av inledande information till eleven och vårdnadshavaren samt instruktioner och frågor om

1. språk
2. tidigare skolgång
3. erfarenheter och intressen
4. förväntningar.

² Begreppet vårdnadshavare används i detta material även för annan person, exempelvis god man, som ansvarar för att hålla kontakt mellan eleven och skolan. En god man kan inte bidra med information om elevens bakgrund och kunskaper men kan genom att närvara vid kartläggningssamtalet i stället få information så att hon eller han får goda förutsättningar att fungera som kontaktperson mellan eleven och skolan.

³ Bouakaz, L. och Bunar, N. Diagnos nyanländ. I: Bunar, N. Nyanlända och lärande – mottagande och inkludering (2015).

Varje frågeområde består av fem kolumner: frågor till eleven, eventuella följdfrågor, punkter att observera, plats för dina anteckningar samt plats för anteckningar som är viktiga för den fortsatta planeringen och beslut. Under samtalet kan du informera kort om det svenska skolsystemet och om hur skolan fungerar, exempelvis i samband med frågorna om elevens skolbakgrund, hur undervisningen bedrevs, vilken roll elever, lärare och föräldrar hade etc. Då blir kartläggningen mer som ett samtal än en ren överföring av information.

Frågor till eleven

I den första kolumnen finns de huvudfrågor som du ställer till eleven. I andra kolumnen finns eventuella följdfrågor. Huvudfrågorna är mer öppna och ger eleven möjlighet att berätta själv om sina tankar och erfarenheter. Följdfrågorna använder du om huvudfrågorna inte gett tillräcklig information. Exempelvis faller flera av följdfrågorna bort inom området Språk för den elev som bara behärskar ett språk. Du bestämmer också i vilken ordning frågorna är lämpliga att ställa, och det är inte nödvändigt att ställa samtliga frågor eller att ställa dem ordagrant. Din roll är att föra samtalet framåt genom att ge återkoppling på elevens frågor och svar, vilket i sin tur kan bidra till att eleven utvecklar sina svar.

Ibland kan eleven dessutom behöva stöttning av dig som kartläggare för att komma vidare i sina tankar. Det är då bra att ge konkreta exempel från din egen vardag för att inspirera och göra frågan levande för eleven. Tänk gärna igenom vilka olika konkreta exempel du skulle kunna ge som stöttning under respektive område som kartläggs innan du genomför kartläggningssamtalet.

Till några områden i samtals- och dokumentationsunderlaget finns frågor till vårdnadshavare som du kan använda vid behov.

Observera

I den tredje kolumnen beskrivs vad som är viktigt att observera under samtalet.

Plats för dina anteckningar

I den fjärde kolumnen antecknar du dina iakttagelser och bedömningar av elevens svar under samtalets gång.

Planering och beslut

I den femte kolumnen antecknar du sådant som kan vara viktigt för planeringen av undervisningen och för beslut, det vill säga sådant som du bedömer är relevant att skriva in i kartläggningsprofilen.

Samtals- och dokumentationsunderlaget avslutas med kort information till eleven om Steg 2. För att kunna planera för denna kartläggning behöver skolan veta vilket eller vilka språk eleven anser sig bäst kunna uttrycka sina kunskaper på. Om det i kartläggningssamtalet inte har framgått vilket språk som är elevens starkaste inom dessa områden frågar du eleven om det.

Frågeområdena i samtals- och dokumentationsunderlaget

1. Språk

Första frågeområdet handlar om elevens språk. Eleven kan ha ett eller flera modersmål men det är inte alltid modersmålet som eleven använt i skolan. Oavsett vilket eller vilka språk eleven har med sig är de en resurs i elevens lärande och något som skolan bör ta tillvara i undervisningen.

Att tänka på

- Undvik att använda termer som modersmål och andraspråk i dina frågor till eleven eftersom dessa begrepp är svåra att definiera. Fråga i stället när eleven lärt sig sina språk, hur eleven använder språken samt hur eleven själv tycker att hon eller han behärskar sina språk. Utifrån elevens svar får du dra slutsatser om hur elevens språk förhåller sig till varandra.
- Observera att begreppet språk inte är entydigt, eleven eller vårdnadshavare kan glömma bort eller se det som oviktigt att nämna en språklig varietet eller dialekt som de talar eftersom det inte är ett officiellt språk. Ett annat fall är när modersmålet är ett minoritetsspråk som de upplever som stigmatiserande beroende på gruppens ställning i samhället. Här kan en flerspråkig lärare (alternativt tolken) ha kunskaper som kan bidra till att eleven och vårdnadshavare uppfattar frågorna om språkanvändning rätt.
- Var även uppmärksam på att eleven ibland kan använda ett språk, till exempel engelska, i ett visst sammanhang utan att tänka på att nämna det. Eleven kan exempelvis ha ett särskilt intresse för dataspel eller för ett tv-program där språket används och det är viktigt att skolan fångar detta. Frågor om språk kan därför behöva följas upp även i de andra frågeområdena beroende på vad eleven svarar.
- Observera att syftet med kartläggningen i Steg 1 är att fånga *elevens egen uppfattning* om vilka språk hon eller han behärskar och använder. Du bedömer inte hur väl eleven använder språket, det görs i kartläggningens Steg 2. Det är därför viktigt att det i det inledande kartläggningssamtalet blir tydligt vilket som är elevens starkaste språk för att uttrycka sina kunskaper. Det är inte självklart att det är samma språk som eleven fått undervisning på. Samtidigt är det inte alltid möjligt att erbjuda kartläggning på det språk eleven skulle föredra. Här måste du, eleven och vårdnadshavare tillsammans komma fram till vilket språk som ger eleven bäst förutsättningar att visa sina förmågor.

2. Tidigare skolgång

Frågorna om tidigare skolgång är tänkta att ge en bild av elevens skolerfarenheter i relation till elevens ålder och en uppfattning om vilka ämnen hon eller han fått undervisning i. Frågeområdet ger också en bild av vilken utbildningstradition eleven har erfarenhet av, hur lärandet gick till samt hur hennes eller hans elevidentitet sett ut.⁴

Har inte eleven gått i skolan tidigare går du direkt till frågeområde 3.

3. Erfarenheter och intressen

Det tredje frågeområdet ger en bild av elevens vardag, intressen och livsvärld. Frågorna syftar till att ta fram erfarenheter och kunskaper som kan vara värdefulla för eleven i skolan. Det är särskilt viktigt att i detta område få en bild av vad en elev som inte har gått i skolan har utvecklat. Det kan exempelvis vara matlagning, att eleven arbetat i en affär, att eleven kan engelska eller något annat språk och fungerat som familjens tolk i vissa situationer, eller att eleven spelat något instrument eller varit aktiv i någon idrott.

Elevens kunskaper om datorer och mobiltelefoner kan användas i undervisningen för att höja elevens motivation och effektivisera lärandet. Även datorspelsvanor kan vara värdefulla att kartlägga eftersom eleven kan ha utvecklat sin läsförmåga i engelska med bild och text i kombination.

⁴ Bouakaz, L. och Bunar, N. Diagnos nyanländ. I: Bunar, N. Nyanlända och lärande – mottagande och inkludering (2015).

Att tänka på

- Var nyfiken och intresserad och visa att elevens kunskaper är värdefulla. Eleven är inte alltid medveten om att hon eller han har lärt sig något av sina erfarenheter och genom det utvecklat kunskaper. Ge därför eleven positiv respons på det som hon eller han tar upp, ställ följdfrågor och hjälp till att koppla erfarenheterna till kunskaper och ämnesområden så att eleven blir medveten om värdet av dem.

4. Förväntningar

Det är viktigt att fånga elevens tankar om och förväntningar på den svenska skolan. Dessa kan se olika ut beroende på elevens tidigare kontakter med det svenska samhället och den svenska skolan samt vilka erfarenheter eleven har från tidigare skolgång. Även en elev utan egna skolerfarenheter kan genom berättelser och beskrivningar förmedlade av familj, släktingar och vänner ha fått tankar och föreställningar om skolan och skolsystemet. Frågorna kan ge en bild av elevens uppfattning om skola och undervisning så att du ser vad eleven behöver veta om skolrutiner. Känner du till elevens referensramar och förväntningar blir det också lättare att planera undervisningen så att eleven från början känner sig kunnig och delaktig.

Analys och bedömning

Gå igenom dina anteckningar så snart som möjligt efter samtalet och komplettera med sådant du inte hunnit dokumentera. Anteckningarna stämmer du av mot kolumnen *Planering och beslut*. Värdera sedan informationen, jämför information från olika delar av samtalet och dra slutsatser för sammanfattningen av elevens kunskaper. I analysen fokuserar du på elevens styrkor och utvecklingsmöjligheter. Sammanfattningen gör du i kartläggningsprofilen för Steg 1. Överlämna sedan dokumentationen till rektorn för beslut enligt skolenhetens rutiner.

Kartläggningsprofil för Steg 1

Sammanför elevens svar i profilen så att elevens styrkor och utvecklingsområden framgår och gör sedan en sammantagen analys. Den blir underlag för rektorns beslut om eleven skulle kunna placeras i den årskurs som åldern motsvarar eller om eleven bör gå i en annan årskurs.

Kartläggningen i Steg 2 bygger på Steg 1, notera därför i profilen under rubriken *Inför kommande kartläggningar* vilket eller vilka språk som kan vara aktuella för kartläggningen i Steg 2. Kryssa också i vilket samtalsunderlag som är aktuellt för kartläggningen av elevens litteracitetserfarenheter och läsförståelse (spår A för elever i ett tidigt skede av sin läs- och skrivutveckling spår B för elever som läser och skriver).

Observera att Steg 1 ger en av tre profiler. Vid beslutet om placering i årskurs och undervisningsgrupp utgår rektorn från den sammanvägda bedömningen av kartläggningen i Steg 1 och 2.

Vägledning för planering och beslut

Elevers språkanvändning

Om eleven kan kommunicera på engelska kan hon eller han använda engelska som stöd i lärandet och i kontakt med lärare och elever. Även den elev som inte

kan engelska men som kan flera andra språk har en vana att både lära sig och använda flera språk, vilket är en tillgång när eleven lär sig svenska och viktigt att notera i underlaget till rektorn.

Elevens beskrivning av sin språkanvändning ger även underlag för planering av och beslut om vilka språk som kan vara aktuella för modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål. Om eleven uppger att hon eller han har fått undervisning i något modernt språk behöver det också beaktas i planeringen, liksom vilka språk eleven vill lära sig.

Elevens tidigare skolbakgrund

Elevens svar kring hur många år av sammanhållen skolgång som hon eller han har med sig sedan tidigare ger en indikation på om eleven kan placeras i en årskurs med jämnåriga elever eller inte. En elev som har fått lika mycket undervisning som svenska elever kan ha kunskaper som motiverar att eleven placeras med jämnåriga. En elev som saknar tidigare skolgång eller har en kort utbildningsbakgrund kan behöva gå i en lägre årskurs än vad åldern motiverar. Placering i årskurs får inte ske slentrianmässigt utifrån en elevs kunskaper eller ålder. Förutom att ta hänsyn till en nyanländ elevs kunskaper och ålder behöver skolan även ta hänsyn till sociala faktorer. En placering av eleven utifrån hennes eller hans kunskapsnivå, utan att ta hänsyn till behovet av kontakter med jämnåriga, kan försvåra möjligheterna till social delaktighet.

Elevens svar kring hur många års studier hon eller han fått i respektive skolämne ger även en utgångspunkt för att planera undervisningen i ämnet, vilket stöd eleven kan behöva och hur tiden kan fördelas mellan ämnena. Beroende på skolans organisation och verksamhet kan olika lösningar bli aktuella.

Elevens erfarenheter och intressen samt förväntningar

Elevens erfarenheter i övrigt och elevens förväntningar inför skolstarten bidrar också med underlag till placeringen. En elev med skolbakgrund som ser fram emot att få fortsätta i den årskurs som åldern motsvarar har förmodligen större utvecklingsmöjligheter om hon eller han placeras i åldersadekvat årskurs.

Även den elev som saknar eller har en kort eller sporadisk utbildningsbakgrund kan ha kunskaper som är värdefulla för det fortsatta lärandet. Eleven kan ha livserfarenheter som gör det mer lämpligt att placera eleven i en årskurs som motsvarar åldern. Även här är elevens förväntningar och motivation viktiga och kan vara avgörande för elevens lärande.

Knyt an till de intressen och erfarenheter som eleven berättar om i planeringen av undervisningen. Om eleven är bekant med ett ämnesområde är det lättare för eleven att ta till sig innehållet på det nya språket.

Exempel på kartläggningsprofil

Så här kan man väga samman anteckningar från kartläggningssamtalet för Steg 1 och föra över dem till en profil.

Exempel

Så här kan man väga samman anteckningar från kartläggningssamtalet för Steg 1 och föra över dem till en profil.

Kartläggningsmaterial för nyanlända elever

Kartläggningsprofil

Språk och erfarenheter

Steg 1
2
3

Elevers namn: **Abed L**

Kartläggningsspråk: **Arabiska**

Datum och lärare: **2015-04-16 L.A**

Födelsedatum: **040404**

1. Språk

Modersmål (ett eller flera kryss):

Språk: Arabiska	Språk:
Pratar ☒	☐
Läser ☒	☐
Skriver ☒	☐
Haft undervisning i ☐ Nej ☒ Ja, antal år: 4	☐ Nej ☐ Ja, antal år:

Övriga språk:

Språk: Engelska	Språk:
Pratar ☒	☐
Läser ☒	☐
Skriver ☒	☐
Haft undervisning i ☐ Nej ☒ Ja, antal år: 4	☐ Nej ☐ Ja, antal år:

Övriga kommentarer:

Abed säger att han läser och skriver "bara lite" på engelska.

2. Tidigare skolgång

Antal år i skolan: **4** år Land: **Syrien**

Regelbundet. Tidsperiod:* **2010–2013** Oregelbundet. Tidsperiod:

Elevers starkaste språk i skolsammanhang (ett eller flera):
Arabiska

*Ange mellan vilka år som skolgången varit regelbunden respektive oregelbunden.

Skolverket 2016 1 (3)

Ämnen, antal år:

BI 4 EN 4 HKK — ID 4 MA 4 MU 4 BI 4 FY — KE
 GE — HI — RE 4 SH — SL — TE — MSPR — MODERSMÅL 4

Ev. andra ämnen (antal år):

.....

Övriga kommentarer:**

Abed har bott 1,5 år i Grekland. Gick ej i skolan där. Eleven gillar bäst matematik. Han tycker att biologi är lite svårare. Religionsundervisningen handlade bara om kristendomen. Eleven tycker att matematik, svenska och engelska är de viktigaste ämnena att börja med.

3. Erfarenheter och intressen**Använder eleven digitala redskap?**

Ja Till viss del Nej

Erfarenheter och intressen (som eleven kan använda i skolan):

Använder datorn för att söka info på nätet. Idrott: Abed spelar fotboll

4. Förväntningar**Elevens tankar om skolan och planer om framtiden:**

Abed uttrycker stark motivation för att börja skolan – han vill "börja snart". Abed vill bli ingenjör.

Inför kommande kartläggningar:**Steg 2 - Litteracitet****Steg 2 - Numeracitet**

Kartläggningsspråk: Arabiska

Kartläggningsspråk: Arabiska

Samtals- och dokumentationsunderlag:

- A för elev som är i tidigt skede av sin läs- och skrivutveckling
 B för elev som läser och skriver

Övrig information av vikt inför genomförande av steg 2:

.....

**Under *Övriga kommentarer* kan du sammanfatta viktig information som kommit fram ur det eleven berättat om sin tidigare undervisning. Ange även om eleven gått i en särskild form av skola.

Underlag för beslut om årskursplacering och planering av undervisningen:

Elevens styrkor:

Regelbunden skolbakgrund. Läser och skriver på arabiska. Påbörjat läsa och skriva engelska. Använder digitala redskap för att söka info. Har fått undervisning i flera ämnen. Starkt ämne: Matematik. Stark motivation för att börja skolan.

Elevens utvecklingsområden:

Har inte fått undervisning i svenska skolans alla ämnen.

Läraren rekommenderar utifrån ovanstående styrkor och utvecklingsområden att eleven kan placeras i den årskurs som åldern motsvarar:

- Ja
 Nej, lägre
 Nej, högre

Förslag på eventuella insatser och stöd för eleven:

Avgöra detta efter kartläggning i Steg 2